

3. Trykhlіb K. Analysis of Autonomous Concepts in the Practice of the European Court of Human Rights. *Comparative Law Review*. 2022. Vol. 28. P. 460–469.

4. Gasus Dosier-und Fördertechnik GmbH v. the Netherlands [Electronic resource] : ECHR Judgment, 23 Feb. 1995 // HUDOC. European Court of Human Rights. – Mode of access : <https://hudoc.echr.coe.int/> (date of access: 06.10.2025).

5. Mihalache v. Romania [Electronic resource] : ECHR Judgment, 8 Jul. 2019 // HUDOC. European Court of Human Rights. – Mode of access : <https://hudoc.echr.coe.int/> (date of access: 06.10.2025).

6. Welch v. the United Kingdom [Electronic resource] : ECHR Judgment, 9 Feb. 1995 // HUDOC. European Court of Human Rights. – Mode of access : <https://hudoc.echr.coe.int/> (date of access: 06.10.2025).

7. Trykhlіb K., Lemak V. Autonomous Interpretation by the European Court of Human Rights and Margin of Appreciation. *International and Comparative Law Review*. 2022. Vol. 22. No. 1. P. 135–148.

8. Letsas G. A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights. Oxford : Oxford University Press, 2007. 256 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-557-3-49>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ: ВІД УНІВЕРСАЛЬНОГО СТАНДАРТУ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ЛОКАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Юзікова Н. С.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного і кримінального права,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентним масштабом локальних та глобальних викликів (збройний конфлікт, внутрішнє переміщення, цифрові ризики, неконтрольоване використання ІІІ, кібербулінг, вплив дезінформації тощо), які критично ускладнюють реалізацію прав дитини. В умовах війни життєво необхідно забезпечити ефективну національну практику застосування універсального стандарту «найкращих інтересів дитини», що відображено у ст. 3 Конвенції ООН Про права дитини, в управлінських та соціальних рішеннях. Конвенцією закріплено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями

соціального забезпечення, судами, виконавчими чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Принцип «найкращих інтересів дитини» має три функції: оціночна, яка стосується необхідності провести оцінку найкращих інтересів дитини при прийнятті будь-якого рішення щодо дитини; захисна, яка полягає у праві дитини вимагати захисту її прав; пріоритетна, яка полягає у обранні тієї інтерпретації реалізації захисту права дитини, у разі конфлікту між різними нормами права, яка найкраще відповіє інтересам дитини.

Інтеграція європейських цінностей та впровадження найкращих практик держав ЄС у сфері прав дитини є основою для забезпечення стійкості та готовності суспільства до захисту прав дитини в умовах сучасних безпекових викликів локального та глобального характеру. Дотримання універсального стандарту «найкращих інтересів дитини» є ключовим індикатором верховенства права та прогресу України на шляху до ЄС. Ця необхідність посилюється масштабом локальних викликів: в умовах, коли дитина стикається з безліччю викликів, від наслідків воєнного стану та обмежень прав до цифрових загроз, дезінформації, кібербулінгу, домашнього насильства, бідності та вимушеного переселення, формування навичок для реалізації, захисту та відновлення її прав стає викликом і необхідністю одночасно. Тому важливо спрямовувати дослідження на виявлення прогалин у національній управлінській та соціальній практиці та розробляти уніфіковані, міждисциплінарні критерії для об'єктивної оцінки цього принципу, що є критично важливим для соціального та правового повоєнного відновлення держави. Відсутність чітких механізмів переводить універсальну норму в суб'єктивну оцінку, що прямо загрожує правам дитини та суперечить євроінтеграційному імперативу.

Сьогодні повномасштабна агресія створила нові локальні виклики, які прямо загрожують чи перешкоджають реалізації прав дитини: масове внутрішнє переміщення пов'язане зі зміною місця проживання, навчання та розривом соціальних зв'язків; сирітство та позбавлення батьківського піклування; руйнація інфраструктури та обмеження доступу до освіти, медичних та соціальних послуг; проблеми з документуванням, отриманням відповідного статусу та суперечки щодо опіки.

Принцип «найкращих інтересів дитини» є одним із базових критеріїв оцінки верховенства права та ефективності державної влади, оскільки ЄС уважно стежить за дотриманням соціальних та гуманітарних прав, і прозорість практики їх реалізації є прямим індикатором готовності до повноправного членства. Саме тому наукові підходи до реформування національного законодавства та практики захисту прав дитини в умовах локальних і глобальних ризиків є критично необхідними для створення обґрунтованої бази для подальшого відновлення України. Це відновлення

має бути не лише фізичним (будівництво житла, навчальних закладів, дитячих садочків, лікарень тощо) але й правовим та соціальним.

Попри стратегічну важливість принципу «найкращих інтересів дитини», проблемна полягає у конфлікті універсального, оціночного принципу з локальною, часто імпровізованою, практикою. Це зумовлює низку системних викликів. По-перше, існує проблема відсутності єдиних критеріїв оцінки: хоча принцип «найкращих інтересів дитини» є універсальним, він залишається оціночним. Відсутність чітких, уніфікованих, міждисциплінарних критеріїв для органів опіки, соціальних служб, органів публічної влади та місцевого самоврядування призводить до суб'єктивізму та непослідовності рішень, особливо коли інтереси безпеки держави чи фінансової економії можуть негласно домінувати над індивідуальними потребами та інтересами дитини. По-друге, гостро стоїть проблема компетенцій та бюрократії коли захист прав дитини здійснюється великою кількістю органів (соціальні служби, органи опіки, поліція, освіта, медичні заклади). Відсутність єдиного алгоритму та перекладання відповідальності між цими органами затягує вирішення критичних питань, що посилюється недостатньою кваліфікацією кадрів на місцевому рівні, які часто не мають потрібної підготовки для прийняття рішень, що ґрунтуються на міжнародних стандартах. По-третє, актуалізується проблема доказової бази та моніторингу яка ускладнена можливістю ефективного моніторингу та збору даних про реальний стан реалізації прав дитини на тимчасово окупованих або прифронтових територіях. Крім того, недостатнє врахування думки дитини (принцип заслуховування), що є обов'язковим міжнародним стандартом, інколи ігнорується або формалізується у правозастосовній практиці.

Головний шлях усунення суб'єктивності – це переведення оціночного принципу у вимірювані критерії. Це може бути, по-перше, розробка Єдиної методики оцінки (затвердженої на рівні Кабінету Міністрів або профільних міністерство) яка містить чіткий перелік факторів, що мають бути враховані при прийнятті будь-якого рішення щодо дитини (місце реєстрації, зміна школи, опіка, соціальні виплати тощо). Фактори мають включати: психологічний стан дитини, думку дитини (відповідно до її віку), ступінь безпеки середовища, збереження соціальних зв'язків (батьки, брати, сестри, інші родичі), наявність освітніх та медичних послуг у новому місці перебування. По-друге, запровадження обов'язкової Психологічної оцінки. Рішення, що можуть травмувати дитину (наприклад, зміна опікуна чи повернення до батьків, які перебували на окупованій території), мають ґрунтуватися на обов'язковому висновку незалежного дитячого психолога про психоемоційний стан та думку дитини. Це мінімізує правову формальність та забезпечить реалізацію принципу «найкращих інтересів дитини». По-третє, створення обов'язкових для застосування роз'яснень

щодо тлумачення «найкращих інтересів» у контексті впливу локальних і глобальних ризиків ВПО, цифрових загроз, впливу дезінформації та воєнних дій.

Ефективне впровадження методики вимірюваних критеріїв вимагає вирішення проблеми недостатньої кваліфікації кадрів на місцевому рівні. Для цього необхідна розробка та впровадження цільових навчальних модулів (тренінгів) для працівників органів місцевого самоврядування, соціальних служб та органів опіки, сфокусованих на практиці ЄСПЛ та Методиці оцінки. Для забезпечення єдності практики та швидкого навчання нових спеціалістів ключовим є створення Електронного реєстру рішень, який буде доступним на онлайн-платформі з кращими практиками та типовими кейсами, ухваленими відповідно до принципу «найкращих інтересів» в умовах воєнних викликів. Впровадження цих шляхів дозволить Україні перейти від реактивної, імпровізованої національної практики до проактивної, стійкої та прозорої моделі захисту прав дитини, що є необхідною умовою для успішної євроінтеграції.

Для системного впровадження вказаних змін доцільним буде розробка Дорожньої карти стійкості реалізації та захисту прав дитини в сучасних умовах. Вона буде інтегративним, практико-орієнтованим інструментом, що слугує методичною основою для підвищення правової стійкості суспільства. Дорожня карта охоплює три ключові вектори: Перший визначає міжнародні принципи, акцентуючи увагу на стійкості, цифровому захисті та правах 4-го-5-го поколінь (наприклад, право на забуття та безпеку від ШП). Другий вектор забезпечує аналіз ювенального законодавства та його співставлення з прецедентами ЄСПЛ для гарантування верховенства права. Третій вектор ідентифікує глобальні та локальні загрози (воєнний стан, дезінформація, кібербулінг) та формує практичні рекомендації щодо підвищення інституційної та особистісної стійкості. Таким чином, Дорожня карта буде слугувати системоутворюючим елементом, що забезпечує прямий зв'язок між доктринальними засадами європейських стандартів та прикладним механізмом їх імплементації в Україні.

Підсумовуючи слід зазначити, що принцип найкращих інтересів дитини, закріплений у Конвенції ООН Про права дитини, виходить за межі формальної правової норми, набуваючи статусу критично важливого універсального стандарту та методологічного компаса для української національної практики. В умовах гібридних і локальних викликів, зокрема військової агресії та цифрових загроз, його реалізація вимагає трансформації законодавства та інституційної політики з урахуванням прецедентної практики ЄСПЛ. Ефективна та гнучка національна практика захисту прав дитини у відповідь на ці виклики не просто забезпечує дотримання прав, а й є фундаментальною засадою для формування стійкості у громадянському суспільстві. Зрештою, успішна імплементація цього

принципу, що поєднує європейські стандарти з готовністю до сучасних загроз, становить основу для відновлення та успішної післявоєнної розбудови країни, значно підвищуючи імідж України у міжнародній спільноті як держави, що стоїть на захисті молодого покоління.

Дослідження частково профінансовано Міністерством закордонних справ Чеської Республіки в межах проекту 25-PKVV-UM-004 «Development of Education, Research, and International Cooperation at Oles Honchar Dnipro National University (DNU)», реалізованого Карловим університетом і Дніпровським національним університетом імені Олеся Гончара

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-557-3-50>

ДО ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ ВЕТЕРАНІВ

Яковець І. С.

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
керівник центру правового забезпечення науки і технологій,
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Карелін В. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри військового права військового факультету
міжнародних відносин та права,
Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Незважаючи на різницю в економічному, політичному та іншому рівні розвитку держав, які відчули на собі війну, проблеми, з якими стикалися ветерани, є схожими (навіть, тотожними). Тому не потрібно вигадувати щось нове, слід перш за все звернути увагу на довід зарубіжних країн. Усе вже вигадане і апробовано досить давно.

Можна вигадувати різні уявні проблеми, з якими стикаються ветерани (на кшталт «якими соціальними послугами ви не змогли скористатися», «яких послуг ви потребуєте» тощо), проте у всіх країнах і завжди ключовою проблемою була неможливість забезпечення ветеранів тим матеріальним статком, який вони мали під час служби. Тому велика кількість ветеранів